

ANKÉT MISKOLCZY AMBRUS MUNKÁIRÓL

MISKOLCZY AMBRUS

Bemutakozás

A történész a „politikai állatok” egyik alfajához tartozik, és alighanem kétféle van belőle. Az egyik, akit idéznek, a másik, aki idéz. Szerteágazó az idézgetés motívációja. A karrierépítő hízelgéstől az okos párbeszédig terjed a skála. Jómagam önigazoló fügefalevél-idézetekkel kezdeném a bemutatkozást, és ezekre azért van szükségem, mert nincs témám, és ez bűn. Jó pár évtizeddel ezelőtt, amikor jeleztem egyik kiváló agrártörténészünknek, hogy babonákkal foglalkozom, rám is mordult a nagy öreg, aki fáradhatatlanul tudta kiszámolni az egy-egy adózóra jutó háziállatok számát: „van témád, foglalkozz azzal!” Azt hiszem jobb, ha a téma keres meg minket, mint fordítva. Robert Darnton mondta is, be kell menni a levéltárba, és jön az anyag. Különben is – jelezte Fernand Braudel – sohasem azt találjuk az iratanyagban, amit keresünk. Aztán, ha megtalált a téma, jöhet a kutatás megideologizálása, mint ezt Georges Duby és Bronislaw Geremek fejtegette.

Ezek nyomán három nagy kutatási iránynak szenteltem magam. Az első a soknemzetiségi együttélés a Kárpát-medencében. A második a modern mitológiák. Végül demokratikus kultúránk. Igazában a munkában a legkellemesebb, ha nincs vége. A kollektív munkában a csipkelődés. Amikor a múlt század 80-as éveiben az *Erdély történetét* írtuk, a középkori fejezetek tárgyalása közepette Makkai László mint jó református megjegyezte, hogy a görögkeleti ortodoxokkal való többé-kevésbé harmonikus viszonyunkat a római központból jött parancsok zavarták meg, mire Köpeczi Béla nem állta meg, hogy ne mormogja hozzá: a parancsok mindig a központból jönnek. Ennyit a soknemzetiségi együttéléstről. A modern mitológiák világába Jules Michelet vezetett be. Meg is írtam, hogy a múlt integrális feltámasztásának nagy mesterét erősen motiválta szexuális életének alakulása. A reneszánsz az ő kifejezése, és amikor arról írt, éppen jól alakult a házassága. Ez úgy megtetszett egyik kollégánknak, hogy előadásában nem tudta elhallgatni, pedig jobb lett volna, mert egyes hölgyhallgatói az interneten leminősítették. Egyébként a nőtörténészek Michelet-ről is sok rosszat írnak, holott az 1840-es években a kékharisnyák extázisba jöttek igéi hallatán, mely igék az egyik Heine-tisztelő szerint csak időtlen makogások voltak. Másképpen szólva romantikus ömlengések, megtűzdelve okos kiszólásokkal, hogyan ne vessük ki a történelmet. Ki is adtam egyik

kurzusát, és egyik bukaresti tanult és kitanult román kollégám, aki alkalomadtán még *bonjourral* köszönt, finoman rákérdezett, hogy hol találtam e drága kincset, és amikor jeleztem, hogy a bukaresti kéziratárban, kifakadt: ez életem legszégyszenesebb napja! – de mint Szerb Antal vallotta, a tudós legnagyobb jutalma a kollégák irigysége. Demokratikus kultúránk pedig kedves emlék. Nemrég elhunyt barátunk, Kecskeméti Károly lelkesedett érte, de aztán élete vége felé utolsó levelében megírta, hogy az idegyógyász klasszikusokat olvassa az elmebetegségekről.

Szeressük azokat a klasszikusokat, akik nem unalmasak! A nagy irodalom megismerés és helyzetfelismerés. Gondoljunk Tolsztojra, aki a *Háború és békét* alig tudta befejezni, úgy belegabalyodott annak kifejtésébe, hogy hol Nyugat zúdul Keletre, hol fordítva. A haladás útján megérkeztünk a jelenbe. Oh, a haladás! A végtelen haladás titok – fejtegette derék földink, Aranka György. Bălcescu szerint az út végén ott vár Isten. Valójában Dosztojevszkij nagy inkvizitora, és minden sarkon ott ácsorognak az ő köpenyéből kibújt gondolatolvasó kis inkvizítorok. Azon nyugati barátaink, akik betiltották Dosztojevszkijt, talán még olvasták is, de ha nem mélyen, egyetérthetnek a nagy inkvizítorral, aki világosan kimondta, mi kell az emberek fölötti uralkodáshoz: csoda, titok, tekintély. A történetírás tekintélyelvű. Az pedig csoda, hogy van még történelem. Ez – mint Lengyel József vallotta – csinálódik és csinálják. A történetírás ennek a csinálódásnak és csinálásnak a titkát feszegeti – ahogy a kór- vagy korszellem diktálja vagy sugalmazza. Boldog időnek tűnik az, amikor a történész elmondhatja, mint Hajnal István tette 1947-ben, hogy a „történet legyen igaz mese” az emberi szabadságról, viszont alighanem egyre igazabb mesét lehet írni a szabadság eltűnéséről. Kérdés: a kór- és korszellem meddig engedi? Németh László példája nem túl épületes, de amit 1930-ban írt, annál inkább az: „Egyetlen erős indulatodat, hiedelmedet se add föld csak azért, hogy »korod imperativus«-ával összhangban maradj.”